

Кримінальні
правопорушення проти
волі честі та гідності особи

РОЗДІЛ III

План лекції

Вступ

- 1) Поняття та види кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.
- 2) Кримінально правова характеристика окремих складів кримінальних правопорушень

Висновки

Контрольні питання

Рекомендована література

Вступ

Конституція України у розділі II закріпила достатньо широкий та різноманітний за своїм змістом перелік природних та невідчужуваних прав людини і громадянина. До їх числа, зокрема, належать: право кожної особи на повагу до її гідності (ч. 1 ст. 28 КК), право на свободу та особисту недоторканність (ч. 1 ст. 29 КК).

Розділ III Особливої частини КК України містить норми, що передбачають кримінальну відповідальність за порушення зазначених прав. Виходячи із сутності кримінальних правопорушень, передбачених цим розділом, їх *родовим об'єктом* є суспільні відносини, що забезпечують особисту волю, честь та гідність особи.

1) Поняття та види кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.

З *об'єктивної сторони* кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи за загальним правилом можуть бути вчинені шляхом активної поведінки - дії. Для деяких із них обов'язковою ознакою вчинення кримінального правопорушення є спосіб (використання обману, шантажу чи уразливого стану потерпілої особи - ст. 149 КК) або місце (психіатричний заклад - ст. 151 КК).

Із *суб'єктивної сторони* наданої групи кримінальних правопорушень - може бути вчинена лише з прямим умислом. Певні з них обов'язковою ознакою вчинення кримінального правопорушення передбачають мотив (корисливий або інший особистий мотив ст. 148 КК) чи мету (отримання прибутку - ст. 150 КК).

За загальним правилом *суб'єктом* наданої групи кримінальних правопорушень є фізична особа, осудна, яка досягла 16-річного віку. За вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 147 КК (захоплення заручників), відповідальність настає з 14 років. Деякі із групи кримінальних правопорушень, що розглядаються, можуть бути вчинені лише спеціальним суб'єктом (статті 150-1, 151 КК).

Отже, *кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи - це передбачені кримінальним законом суспільна небезпечні умисні діяння, що посягають на особисту волю, честь та гідність особи.*

Воля особи – це відповідна міра можливої та юридично дозволеної поведінки людини, що проявляється у розпорядженні собою, своїми вчинками на власний розсуд, а також захищеність особи від фізичного, психологічного та іншого впливу з боку будь-кого, якщо можливість такого впливу прямо не передбачена законом. воля особи передбачає можливість реалізації нею таких прав і свобод як: право на свободу і особисту недоторканість (ст. 29 Конституції України), право на невтручання в її особисте і сімейне життя (ст. 32 Конституції України), свобода пересування і право на вільний вибір місця проживання (ст. 33 Конституції України).

Чесць – це соціальна оцінка людини, її якостей, яка є наслідком її поведінки, а також ставлення до оточуючих та суспільства, як гідна поваги і така, що відповідає моральним принципам.

Гідність особи – це відчуття людиною своєю цінності як людини взагалі, конкретної особистості, безвідносно до індивідуальних якостей, соціального статусу. кожен має право на повагу до його гідності відповідно до ст. 28 Конституції України.

2) Кримінально правова характеристика окремих складів кримінальних правопорушень

Стаття 146. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини

Об'єктом кримінального правопорушення є особиста воля.

Об'єктом діяння

незаконне позбавлення волі людини

викрадення людини

Позбавлення волі може полягати у триманні особи в місці, де вона взагалі не бажає або більше не бажає перебувати, або в поміщенні її в місце, яке вона не має змоги вільно залишити, хоча бажає цього.

Викрадення людини передбачає: а) відкрите заволодіння нею (коли остання або інші, треті особи, у присутності яких здійснюється викрадення, завідомо для винного розуміють значення вчинюваних ним злочинних дій; б) таємне заволодіння (вчинене за відсутності інших осіб щодо людини, яка не розуміє значення вчинюваних з нею дій у зв'язку з малоліттям, знаходженням у безпорадному стані тощо); в) заволодіння людиною, вчинене шляхом обману чи зловживання довірою; г) заволодіння людиною в результаті вимушено-добровільної передачі її винному під погрозою насильства над її батьком, усиновителем, опікуном, піклувальником, вихователем тощо, або під погрозою насильства над особами, близькими для останніх тощо.

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний. Проте суб'єктом цього кримінального правопорушення не можуть бути особи, які відповідно до закону мають право тримати особу в місці, де вона не бажає перебувати, або поміщати її в місце, яке вона не має змоги вільно залишити, але тільки з мотивів піклування про фізичне і психічне здоров'я підопічного чи з інших суспільно корисних мотивів.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується прямим умислом: особа усвідомлює, що за законом вона не має права позбавляти волі іншу особу, але бажає це зробити. Мотиви незаконного позбавлення волі можуть бути різні, крім суспільно корисних. Ставлення особи до тяжких наслідків незаконного позбавлення волі може бути умисним або необережним.

Кваліфікованими видами незаконного позбавлення волі або викрадення людини є вчинення їх:

- *щодо малолітнього;*
- *із корисливих мотивів;*
- *щодо двох або більше осіб;*
- *за попередньою змовою групою осіб;*
- *способом, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого;*
- *пов'язане із заподіянням потерпілому фізичних страждань;*
- *із застосуванням зброї;*
- *протягом тривалого часу.*

Ст. 147. Захоплення заручника

Об'єктом кримінального правопорушення є **особиста воля**

Об'єктивна сторона

захоплення особи як заручника

тримання особи як заручника

Заручником є особа, яку захоплює або утримує інша особа, погрожуючи при цьому їй вбити, спричинити тілесні ушкодження, вчинити інші насильницькі дії або продовжувати утримувати далі.

*Під **захопленням особи** треба розуміти напад, пов'язаний з її затриманням із наступним істотним обмеженням вільного руху, пересування чи поведінки особи.*

***Тримання особи** передбачає насильницьку заборону особі залишати певне місце чи унеможливлення це зробити.*

Суб'єктом кримінального правопорушення є осудна особа, яка досягла 14-річного віку

Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом. Ставлення особи до тяжких наслідків цього кримінального правопорушення може бути умисним або необережним.

*Поняттям **тяжкі наслідки** у складі цього кримінального правопорушення охоплюються заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, у т.ч. таке, що спричинило смерть потерпілого, настання великої матеріальної шкоди, суттєве загострення міждержавних чи міжнаціональних стосунків, серйозне порушення діяльності установ, організацій і підприємств тощо.*

Кваліфікованими видами розглядуваного кримінального правопорушення є:

- 1) вчинення його щодо неповнолітнього;*
- 2) вчинення його організованою групою;*
- 3) захоплення або тримання особи як заручника, поєднане з погрозою знищення людей;*
- 4) спричинення ним тяжких наслідків.*

Ст. 148. Підміна дитини

Об'єкт кримінального правопорушення - особиста свобода дитини та сім'я як блага, що охороняються Конституцією України.

З об'єктивної сторони кримінальне правопорушення полягає у підміні чужої дитини

Дитина – це немовля як особа, ідентифікувати яку за її індивідуальними ознаками її батьки чи інші законні представники з тих чи інших причин ще у повній мірі неспроможні. Чужою дитина є за змістом закону для особи, яка здійснює підміну дитини. Такою особою не можуть бути батько та мати дитини, навіть якщо один із них мешкає окремо від дитини.

Підміна - це звичайно заміна однієї дитини, яка щойно народилася в пологовому будинку, на іншу, або заміна одного немовляти на інше у будинку дитини. Це кримінальне правопорушення становить не тільки підміна чужої дитини на іншу чужу, а й підміна чужої дитини на свою. Згода батьків однієї дитини на підміну не змінює суті діяння, оскільки при цьому ігнорується воля інших батьків.

Суб'єктом кримінального правопорушення може бути будь-яка особа, для якої у даний час одне із немовлят юридичне є чужим.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується прямим умислом і спеціальними — корисливими або іншими особистими — мотивами.

Інші особисті мотиви можуть бути низькими (задоволення садистських нахилів, помста, заздрість, ревності) або благородними (наприклад, вчинена із гуманних спонукань підміна тяжко хворого немовляти, яке відразу після народження знаходиться при смерті, в інтересах його матері на здорову дитину, від якої відмовилась мати останньої). У другому випадку з огляду на надзвичайно специфічний етичний бік справи може йтись про відсутність суспільної небезпеки діяння через малозначність. Якщо винний діє з національних, етнічних, расових чи релігійних мотивів, у відповідних випадках його дії можуть бути кваліфіковані як геноцид (ст. 442).

Стаття 149. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини

ЛЖЗ, 90

Безпосередній - воля і гідність людини.

Додатковий - здоров'я людини, встановлений порядок здійснення службовими особами своїх повноважень, встановлений порядок перетинання державного кордону України.

Об'єктивна сторона

1) продаж людини (угода, за якою одна особа (продавець) передає людину у фактичну незаконну власність іншій (покупцю), а остання зобов'язана прийняти та сплатити за неї певну грошову суму)

2) інша оплатна передача людини (угоди про міну, найму, заставу, за яких особа передається у фактичну власність або для тимчасового використання за матеріальну винагороду у вигляді цінностей або послуг матеріального характеру)

3) здійснення стосовно людини будь-якої іншої незаконної угоди (угоди дарування, надання у безоплатне користування та інші, за якими особа безоплатно передається у фактичну власність або для тимчасового використання)

Суб'єкт кримінального правопорушення - загальний.

Суб'єктивна сторона - прямий умисел і, корисливий мотив.

Експлуатація праці - це присвоєння матеріальних результатів праці людини (зокрема прибутку) власником засобів виробництва.

Втягнення у протиправну діяльність - це дії, пов'язані з безпосереднім психічним чи фізичним впливом на особу з метою викликати у неї прагнення взяти участь в одному чи кількох кримінальних правопорушеннях.

Порнобізнес - це частково чи повністю дозволений у даній країні чи незаконний вид підприємництва, пов'язаний зі звідництвом для проституції, сутенерством, утриманням будинків розпусти, виготовленням, збутом і розповсюдженням предметів порнографічного характеру.

Сексуальна експлуатація - це вид експлуатації праці особи в галузі проституції (надання сексуальних послуг за гроші чи іншу матеріальну винагороду) або у суміжних сферах.

Залучення в боргову кабалу - це поставлення особи у стан повної, фактично рабської залежності від іншої особи.

Усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях - це оформлене спеціальним юридичним актом прийняття в сім'ю неповнолітньої дитини на правах сина чи дочки для її наступного використання у жебрацтві, занятті азартними іграми, а також для подальшого укладення щодо неї договорів, які передбачають фактичну передачу права власності.

Використання в збройних конфліктах - використання особи для виконання ним бойових завдань, пов'язаних з поваленням державної влади або порушенням суверенітету і територіальної цілісності інших держав тощо.

Кваліфікованими видами торгівлі людьми (ч. 2 ст. 149) є вчинення цього кримінального правопорушення

- *щодо неповнолітнього;*
- *щодо кількох осіб;*
- *повторно;*
- *за попередньою змовою групою осіб;*
- *із використанням службового становища;*
- *особою, від якої потерпілий був у матеріальній або іншій залежності.*

Особливо кваліфікованими видами торгівлі людьми (ч. 3 ст. 149) визнається вчинення тих самих дій:

- *організованою групою;*
- *пов'язаних із незаконним вивезенням за кордон дітей чи неповерненням їх в Україну;*
- *із метою вилучення у потерпілого органів чи тканин для трансплантації;*
- *із метою насильницького донорства;*
- *якщо це спричинило тяжкі наслідки.*

Стаття 150. Експлуатація дітей

Об'єкт кримінального правопорушення - особиста свобода, фізичне і психічне здоров'я дитини.

Об'єктивна сторона - суспільно небезпечні дії - експлуатація дитини.

Суб'єкт кримінального правопорушення – будь-яка особа, в тому числі службова.

Суб'єктивна сторона - прямий умисел. За ч.2 ст.150 може характеризуватися також непрямым умислом або необережністю. Обов'язковою метою експлуатації дитини є отримання прибутку.

Експлуатація дитини – це привласнення їх прибутку як різниці між доходами і виробничими витратами (наприклад, використання праці підлітків підприємцем в своїй майстерні без належної оплати).

Істотна шкода для здоров'я (у ч. 2 ст. 150) - це шкода, яка полягає в умисному завданні потерпілому легкого, середньої тяжкості тілесного ушкодження, а також тяжкого і середньої тяжкості тілесного ушкодження, заподіяних з необережності.

Істотна шкода для фізичного розвитку дитини - це шкода, яка полягає, наприклад, в припиненні або істотному гальмуванні її фізичного розвитку відповідно до певних медичних критеріїв.

Істотна шкода для освітнього рівня дитини - це тривале припинення її навчання у загальноосвітній школі, професійно-технічному закладі тощо, зокрема таке, що порушило конституційне право дитини на обов'язкову повну середню освіту.

Шкідливим виробництвом є не тільки виробництво зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на якому відповідно до законодавства України забороняється застосування праці неповнолітніх і жінок, а й будь-яке інше виробництво, яке відповідно до законодавства України належить до категорії шкідливих.

Стаття 150-1. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом

Об'єкт кримінального правопорушення – особиста свобода, вільний розвиток, фізичне і психічне здоров'я

Потерпілий – малолітня дитина (така, що не досягла 14 років).

Суб'єктивна сторона – прямий умисел при наявності у винної особи мети отримання прибутку.

Об'єктивна сторона – використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом тобто для систематичного випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб.

Суб'єкт кримінального правопорушення
(спеціальний) батьки або особи, що їх заміняють, які досягли 16 років; за ч. 2 ст. 150-1 КК
(загальний) – фізична осудна особа, яка досягла 16 років.

Стаття 151. Незаконне поміщення в психіатричний заклад

Об'єктом кримінального правопорушення є свобода і здоров'я людини.

Об'єктивна сторона - незаконне поміщення в психіатричний заклад завідомо психічно-здорової людини.

Суб'єкт кримінального правопорушення спеціальний - лікар, який відповідно до встановленого законодавством України порядку приймає рішення про поміщення особи у психіатричний заклад.

Суб'єктивна сторона - прямий умисел, ставлення винного до тяжких наслідків може характеризуватися прямим чи непрямым умислом або необережністю.

Психіатричний заклад - це психоневрологічний, наркологічний чи інший спеціалізований заклад, центр, відділення тощо, будь-якої форми власності, діяльність яких пов'язана з наданням психіатричної допомоги.

Поміщення в психіатричний заклад означає поміщення у відповідний стаціонар такого закладу для здійснення обстеження стану психічного здоров'я особи, діагностики, лікування і нагляду за нею.

Потерпілим від цього кримінального правопорушення є тільки психічно здорова особа.

Ст. 151 передбачає відповідальність не за утримання особи у психіатричному закладі (наприклад, стосовно якої відпали підстави для її подальшого знаходження у ньому), а лише за поміщення її туди.

Кваліфікованим видом розглядуваного кримінального правопорушення є поміщення у психіатричний заклад завідомо психічно здорової особи, що спричинило тяжкі наслідки. До тяжких *наслідків* у ч. 2 ст. 151 слід відносити самогубство чи самопокалічення особи, спричинення їй середньої тяжкості чи тяжкого тілесного ушкодження тощо.

Висновок

Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи - це передбачені кримінальним законом суспільна небезпечні умисні діяння, що посягають на особисту волю, честь та гідність особи.

Незаконне позбавлення волі полягає в протиправному перешкоджанні людині обирати за своєю волею місцезнаходження. Воно може виявитися у затриманні потерпілого в тому місці, де він перебувати не бажає, або поміщенні його в таке місце, яке він не має змоги вільно залишити. Це діяння може бути здійснене шляхом застосування фізичної о насильства (наприклад, потерпілого зв'язують і замикають у підвалі, поміщують у заздалегідь підготовлене місце тощо), а також шляхом психічного насильства (наприклад, під загрозою застосування зброї потерпілого примушують залишитися у приміщенні). Воно може бути вчинене і шляхом обману (наприклад, людину заманюють у будь-яке місце і замикають з метою позбавлення волі).

Захоплення заручника — це його викрадення, яке може бути таємним або відкритим; воно може бути вчиненим шляхом обману; супроводжуватися насильством, у тому числі із застосуванням зброї, або може обійтися без такого насильства. Тримання заручника — це, як правило, логічний наслідок його захоплення, хоча тримання може здійснюватися і особою, яка не брала участі у захопленні. Також тримання може бути здійснене і без попереднього захоплення заручника. Тримання — це позбавлення заручника волі, коли йому забороняють залишати певне місце або унеможливають це зробити.

Контрольні питання

- Поняття кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.
- Види кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.
- Перелікуйте проступки у розділі III особливої частини (скориставшись ст. 12 КК України).
- Перелікуйте злочини у розділі III особливої частини (скориставшись ст. 12 КК України).
- Кримінальна відповідальність за незаконне позбавлення волі або викрадення людини та захоплення заручників.
- Кримінальна відповідальність за підміну дитини та незаконне поміщення в психіатричний заклад.
- Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини: кримінально правовий аналіз
- Кримінальна відповідальність за експлуатацію дітей та використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.
- Вкажіть склади кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом в цьому розділі
- Самостійно дослідити та законспектувати у зошит склад кримінального правопорушення стаття 151-2. Примушування до шлюбу коментар КК України.

Рекомендована література.

Базова:

- Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30 – Ст. 141. Із наступними змінами та доповненнями.
- Кримінальний кодекс України, прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України 5 квітня 2001р. // Відомості Верховної ради України. - 2001. - №25-26. - Ст.131. Із наступними змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>.
- Державний екзамен з кримінального права у питаннях та відповідях : навч. посіб. / уклад. Плужнік О. І., Конопельський В.Я., Гритенко О.А., Луріс В.Г. Одеса : ОДУВС, 2018. - 270 с.
- Кримінальне право : Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгин та ін. ; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгина. - 5-те вид., переробл і допов. - Х. : Право, 2015. - 680 с.
- Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В. К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. - К. : Юрінком Інтер, 2017. - 1104 с.
- Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах (2002-2018).- [Електронний ресурс].-Режим доступу до постанов:<http://www.scourt.gov.ua>

Допоміжна:

1. Єрошкін М. В. Подія насильницького зникнення як обставина, що підлягає доказуванню / М. В. Єрошкін // Правовий часопис Донбасу. - 2019. - № 3. - С. 116–122.
2. Андрушко А. В. Проблеми кваліфікації захоплення заручників / А. В. Андрушко // Часопис Київського університету права. - 2018. - № 3. - С. 231-235.
3. Миронюк Т. В. Торгівля людьми як глобальна проблема сучасності / Т. В. Миронюк, М. Г. Король // Часопис Київського університету права. - 2018. - № 3. - С. 259-262.